

Torah from Around the World

We zouden ons leven moeten leven in een staat van opperste verwondering. Elke morgen opstaan en naar de wereld kijken op een manier die niets voor vanzelfsprekend neemt. Alles is een openbaring, alles is ongelooflijk. Ga nooit achteloos aan de dag voorbij. Spiritualiteit betekent zich verwonderen.

Abraham Joshua Heschel

... die in zijn goedheid elke dag de Schepping vernieuwt.

de tweede beracha voor het Sjema

Sjabbat 12 december 2020 / 26 Kislev, Wajésjèv, Beresjiet/Genesis 37:1 - 40:23

Tanach blz. 76 - 83

Haftara: Zecharia 2:14 - 4:7

Tanach blz. 1215 - 1217

Vertaler: Sera Spanier

Commentaar: *Daniel Nevins is decaan van de rabbijnenopleiding aan het Jewish Theological Seminary in New York.*

Oorspronkelijke Engelse tekst: <http://www.jtsa.edu/transformative-women>

Vrouwen die voor verandering zorgden

Mannelijke karakters en stemmen domineren de Bijbelse literatuur, maar het bijna ontbreken van vrouwelijke karakters is vooral opmerkelijk in Parasjat Wajésjèv. Hier lezen we het verhaal van Jacob (zijn vrouwen worden niet genoemd) en zijn 12 zonen (zijn dochter wordt ook niet genoemd) die de mannenwereld verkennen, in het veld, op de weg, in de stad en in de gevangenis. Deze beschrijvingen zijn ruw en zelfs gewelddadig en die stijl wordt voortgezet in de twee verhalen waarin vrouwen wèl verschijnen: Juda's ruwe behandeling van Tamar en Jozefs ontmoeting met Potifars niet genoemde vrouw, die hem fysiek lastigvalt.

De Tora vertelt het verhaal over Jozef door te vermelden dat hij 'goed gebouwd en knap was' (Gen. 39:6). Maar het is niet alleen Jozefs uiterlijk dat mooi is. Zijn verzet tegen de toenaderingen van mevrouw Potifar laat de sterke kant van zijn karakter zien. Dat geldt ook voor zijn vrome uitleg dat hij genoodzaakt is te blijven geloven in zowel Potifar, zijn baas, als in God. Mevrouw Potifar toont geen karakter, in de ware zin van het woord, zij verloochent Jozefs deugdzaamheid. Hij is niet langer de verwende jongen die met zijn mooie kleren pronkt en opschept over zijn dromerige bestemming. Jozef is een koele en berekenende man geworden, die nu een efficiënte manager is van andermans zorgen.

Jozef komt er uitzonderlijk goed uit, zoals in hoofdstuk 39 beschreven staat. Dit staat in schril contrast tot wat we net gelezen hebben in hoofdstuk 38 over zijn broer Juda. Juda neemt herhaaldelijk beslissingen die eindigen in catastrofes. Het was, in hoofdstuk 37, zijn idee om Jozef als slaaf te verkopen. De traditionele commentaren schrijven ook het plan om de jas van Jozef in het bloed van een geslacht geitje te dompelen en dit aan Jacob te laten zien, aan Juda toe. In hoofdstuk 38 gaat Juda 'weg van zijn broers'. Dit weggaan is zowel letterlijk als figuurlijk. Hij ontwricht het leviraatshuwelijk van zijn schoondochter Tamar door haar geen toestemming te geven om te trouwen met zijn jongste zoon, Shelah, zelfs toen de jongen daar de leeftijd voor had. Op deze manier doet Juda niet alleen Tamar kwaad, maar ook de nagedachtenis aan zijn eerste zoon, zijn familielijen en zijn reputatie.

Zoals Jozef het goed doet wat betreft zijn seksuele zelfbeheersing bij mevrouw Potifar, zo ziet het in dienst nemen van een vrouw door Juda, een vrouw van wie hij vermoedt dat ze prostituee is, er vreselijk uit. De jongere broer Jozef is alleen op de wereld en heeft geleerd om zijn lusten te beheersen en richt zich op zijn omgeving. De oudere broer handelt vanuit angst, eenzaamheid en lust.

Bovendien wordt Juda verweten dat zijn acties waar het Tamar betreft, inconsequent zijn. Als weduwnaar vindt hij dat hij het recht heeft om een prostituee in dienst te hebben, maar op het moment dat hij hoort dat zijn schoondochter, die weduwe is, zich 'als een hoer heeft gedragen' en in verwachting is, veroordeelt hij haar tot de dood op de brandstapel. Ramban heeft geen verklaring voor dit strenge oordeel en concludeert dat Juda een lokale code gevolgd moet hebben die niet in overeenstemming is met de Tora.

Hoe dan ook: Tamar toont zelf buitengewone moed en sensitiviteit, zelfs onder de meest tragische en bedreigende omstandigheden. Als ze naar de brandstapel wordt geleid, slaagt ze erin om Juda op de hoogte te brengen van zijn schuld, zonder hem in verwarring te brengen. Ze zegt: "Probeer toch te herkennen van wie deze zegelring, deze koorden en staf zijn" (Gen. 38:25). In de Talmoed (*Sotah*

10b) wordt het voorbeeld van Tamar gezien als het punt dat ‘het voor iemand beter is om zichzelf in een brandende oven te werpen dan om zijn buurman te vernederen’. De rabbijnen bewonderen de welwillendheid van Tamar om liever te sterven dan Juda publiekelijk te veroordelen. Zij merken ook een literair element op in Tamars verzoek om ‘te herkennen’ (*hakeir na*). Dit was ook het geval toen Juda en zijn broers Jacob de bebloede jas van Jozef lieten zien. Rabbi Hama zegt, in naam van Rabbi Hanina: “Met *hakeir na* informeerde Juda zijn vader, met *hakeir na* werd hij geïnformeerd [door Tamar].” In het eerdere verhaal gebruikt Juda de uitdrukking om zijn vader te bedriegen, in het latere verhaal gebruikt Tamar de zin om Juda te desillusioneren. Er speelt hier een poëtische gerechtigheid.

Rabbi Baruch HaLevi Epstein wijdt verder uit over het aandachtspunt in de Talmoed over de literaire kant van *hakeir na* en wijst (in de voetstappen van Beresjiet Rabba en Rasji) dat beide verhalen ondersteund worden door een zondebok (*Tora Temimah* naar Genesis 38:25, regel 30). Hij ziet dit als een voorbeeld van de rabbijnse uitspraak *midda k’neged midda* (boontje komt om zijn loontje). God toont Zijn rechtvaardigheid wanneer iemand wordt gestraft (of beloond) op een manier die overeenkomt met zijn/haar oorspronkelijke daad. Rabbi Epstein merkt op dat de twee verhalen een aanvulling delen: in beide gevallen is het eindresultaat van een afschuwelijk incident positief en zelfs bevrijdend. Het was nodig dat Jozef tot slaaf gemaakt werd zodat Israël in Egypte terecht kwam en uiteindelijk bevrijd werd. Tamar moet via Juda een kind krijgen, zodat de familielijn begint die via haar zoon Peretz leidt naar koning David. Deze twee bevrijdende gebeurtenissen worden in gang gezet door beschamende incidenten. Doet het feit dat de familie van Jacob in Egypte terecht moest komen en dat een nakomeling van Tamar de uiteindelijke koning van Israël zou worden, recht aan de vreselijke familiegebeurtenissen die hieruit voortkwamen?

Laten we de vraag anders formuleren: als je een geweldig resultaat voor je volk zou kunnen bereiken op een moreel weerzinwekkende manier, die zou worden neergeschreven en ieder jaar gedurende onze hele geschiedenis opnieuw hardop zou worden gelezen in iedere Joodse gemeente, zou je dat dan doen? Waarschijnlijk niet. Toch moeten we bij ons eindoordeel over Juda ook kijken naar zijn morele groei in de loop van de parasja. Het pleit voor hem dat Juda zijn fout op het laatste moment bekent en zelfs de rechtvaardigheid van Tamar prijst. Zoals Tikva Frymer-Kensky schrijft: ‘Juda applaudisseerde voor de actie van Tamar en God beloonde dit’ (*Reading the Women of the Bible*, 274). Deze nieuwe Juda zal doorgaan met het nemen van verantwoordelijkheid, zoals we in de rest van Genesis lezen en hij zal uiteindelijk volledig spijt betuigen in Parasjat Wajigasj, als hij zichzelf als slaaf aanbiedt in de plaats van Benjamin. Een mogelijke vertaling van de naam Juda, of Jehoeda, is ‘degene die zijn fout bekent’.

Parasjat Wajésjèv focust op de gegroeide volwassenheid van de twee broers, Juda en Jozef. Hoewel vrouwen niet op de voorgrond staan in dit verhaal, is het moeilijk om de rol van Tamar als de katalysator van Juda’s morele groei en zijn duidelijke gedragsverandering buiten beschouwing te laten. Zij weigert er passief bij te blijven zitten als de mannen van haar familie zich onverantwoordelijk en destructief gedragen. Haar dappere acties transformerden Juda, en via hem de hele uitgebreide familie van Israël. Het is niet te veel gezegd dat Tamars confrontatie met Juda, hem leert hoe hij zich met Jozef moet verzoenen. Tamar stapte uit de morele schaduw van onze parasja om een principiële gids te worden, een moeder, de voorouder van David en de matriarch van de messiaanse lijn.